

Državni izpitni center

M 2 4 1 5 3 1 1 3

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Četrtek, 30. maj 2024

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1

Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–4	Odgovor je nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja, ki je lahko posledica parafraze besedila ali poskusa odgovoriti na vprašanja. Očitno je, da kandidat dela ne pozna oziroma pozna le nekaj naključnih fragmentov.
5–7	Odgovor je kratek in fragmentaren, vendar vsebuje elemente, ki so povezani z obravnavanim besedilom. Največkrat gre za delce vednosti oziroma splošno obnavljanje celote dela in brez povezave z vprašanji iz navodil.
8–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, vendar v odgovoru prevladuje fragmentarnost; razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je poznavanje dela zelo šibko, brez jasne navezave na vprašanja iz navodil, običajno je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume omejeno in površno, lahko tudi napačno. Kandidat le deloma ali tudi ne odgovori na vprašanja iz navodil, vendar se odgovor že nanaša na dani odlomek, lahko kot preprost opis filozofskega problema, lahko posredno kot obnova celotnega dela, najti pa je še precej nerelevantnosti. Kandidat uporabi nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta pomanjkljiva. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi. Kandidat odgovori na dana podvprašanja, morda ne na vsa enako izčrpno in relevantno. Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo večinoma razume. Toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat sicer poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo pozna in vsebinsko odgovori na vprašanja.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Odgovor ima dobro strukturo, napake v izpeljavi so možne, a ne prevladujejo. Kandidat obširno odgovori na dana podvprašanja, iz česar je razvidno, da delo dobro pozna in razume; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo dobro pozna ter v odgovorih dobro razloži in razčleni temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Naloga ima dobro strukturo, jasno in koherentno izpeljavo, skozi katero kandidat skladno in vsebinsko izčrpno odgovori na vsa dana podvprašanja. Značilni sta analiza pojmov in razvita pojmovna mreža. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom iz besedila. Lahko tudi vstopi v dialog z avtorjem dela ter razvije in utemelji svoja stališča. Avtorja morda tudi obravnava širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito odgovori na vsa podvprašanja in ponekod celo vstopi v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

Gre samo za okvirna navodila, kandidat se sam odloči, kako bo strukturiral svoj komentar in kako bo razporedil odgovore na vprašanja.

Naloga	
1	<p>Platon: Država</p> <p>Odlomek govori o ureditvi razreda čuvarjev, v katerega sodijo tako moški kot ženske. Slednjim pripada, kolikor se v zmožnostih izkažejo enakovredne moškim, enaka vzgoja. Hkrati morajo ženske čuvarke opravljati iste naloge. Da bi stan čuvarjev ohranjal ustrezno raven zmožnosti in dosežkov, je znotraj njega premišljeno in načrtovano združevanje najzmožnejših med njimi (moških in žensk) ter posledično nadzorovano porajanje otrok znotraj stanu. Otroci čuvarjev od rojstva dalje živijo ločeno od svojih bioloških staršev v za te namene določeni in urejeni skupnosti, s tem pa je materam omogočeno čimprejšnje opravljanje vloge čuvarke v državi. Ker otroci ne poznajo svojih bioloških staršev in prav tako ti ne svojih otrok, velja, da v stanu čuvarjev vsi otroci spoštujejo odrasle kot svoje starše oziroma družinske člane, odrasli pa za vse otroke skrbijo enako. Vzgoja otrok čuvarjev je premišljena in že v otroški dobi vključuje udeležbo v bitkah, najprej sicer v vlogi opazovalcev. Izmed čuvarjev so že v zgodnjih letih prepoznani najbolj nadarjeni otroci, ki jim je, zaradi filozofske narave, namenjena posebno premišljena dolgoletna vzgoja, ki jih pripravi na vlogo vladarja. Bodoči vladar se sreča z raznovrstnimi nauki (telovadba, muzična umetnost, aritmetika, geometrija, stereometrija, astronomija, dialektika) in ob prestanih preizkusih izkaže zmožnost vodenja države. Filozof vladar je zaradi te vzgoje in lastne narave dosegel uvid absolutne resnice, ideje Dobrega, in je posledično edini zmožen pravično vladati.</p>

Naloga	
2	<p>Aristotel: Nikomahova etika</p> <p>Aristotel pozna dve vrsti pravičnosti, in sicer razdeljevalno ali geometrično in izravnavaajoče ali aritmetično pravično. Razdeljevalna pravičnost je povezana z enakostjo, ta pa s sorazmerji in z »zaslužnjem«, tako da vsakdo prejme, kar si je zaslužil. Kršenje enakosti, ki nekomu razdeli bodisi preveč bodisi premalo, je krivično, medtem ko je pravično sredina. Aritmetična pravičnost je medtem povezana z medsebojnimi odnosi: neenakost tukaj nastane, kadar ena oseba dela krivico, zaradi česar jo druga trpi. Naloga sodnika v takem primeru je, da najde sredino med »preveč« in »premalo« ter vzpostavi enakost. Tudi v pravičnosti – tako kot pri drugih vrlinah – torej Aristotel prepozna »sredino« kot ključni moment, toda po drugi strani je pravičnost za Aristotela posebna, saj je edina od vrlin, ki se izraža v odnosu do drugega. Medtem ko se druge vrline nanašajo predvsem na samega sebe in lastno dobro, je pravičnost torej hkrati še dobro za druge, zaradi česar jo Aristotel imenuje tudi »popolna vrlina«.</p>

Naloga	
3	<p>Descartes: Meditacije</p> <p>Descartes v navedenem odlomku nadaljuje svojo razpravo o bistvu jaza, katerega gotovost je odkril v 3. odstavku 2. meditacije. Na podlagi dognanj prve meditacije je jasno, da bistvo jaza ne more biti povezano z ničimer, kar se nanaša na naravo telesa, saj je vse to lahko zgolj sanjska iluzija ali predmet prevare hudobnega duha. Descartes po drugi strani ugotovi, da zgolj mišljenja ne more odtrgati od svojega bistva, saj pravzaprav vsako spoznanje, četudi je napačno, predpostavlja obstoj »misleče stvari«. Njegova argumentacija temelji na postopku metodičnega dvoma. Cilj slednjega je poiskati absolutno gotovost, in sicer tako, da vsako spoznanje, v katerem najdemo še tako neznamen dvom, proglasimo za lažno. Kandidat v komentarju argumentira, da ravno tovrsten dvom po Descartesu ne samo, da ne more ovreči gotovosti jaza, ampak jo pravzaprav potrди. Descartes v nadaljevanju, v šesti meditaciji, preseže dognanja, ki so posledica metodičnega dvoma, zaradi katerega se znajde skorajda v solipsističnem univerzumu. To stori preko dokaza o obstoju nevarljivega Boga, na podlagi katerega lahko zatrdi, da »telesne stvari potemtakem bivajo«.</p>

Naloga	
4	Nietzsche: H genealogiji morale <p>Nietzschejeva kritika tradicionalne morale pomeni prelom v pojmovanju izvora morale: po Nietzscheju gre izvor morale iskati v naravnem razvoju človeka, ki pomeni prehod iz napol živalskega stanja v civilizacijo. Morala je torej človeška iznajdba, kot takšna pa služi ciljem, ki so že vpisani v proces evolucije. Človek je moral iznajti moralo, saj mu je ta služila za ohranitev na novo vzpostavljenega civilizacijskega stanja. Proces učlovečevanja se je začel z izgubo instinktov, ki jo Nietzsche razume kot bolezen, za katero poslej boleha človeštvo. Morala je bila iznajdena kot sredstvo discipliniranja človeške živali, kar je bilo nujno potrebno, da bi se človek naučil nečesa, kar mu ni dano že po naravi – upirati se aktivni sili pozabe in spomniti se danih obljub. V zgodovini razvoja moralnih pojmov je večkrat prišlo do nadomestitve prejšnjega pomena teh pojmov z novim. Kar je bilo sprva pojmovano kot dobro in slabo, je dobilo nov pomen, ko je bila dvojica dobro – slabo (ki je bila del prvotne morale imenitnikov) nadomeščena z dvojico dobro – zlo. Nietzsche svoj podvig razume kot novost ravno v tem, da pod vprašaj postavi, kar se je dotlej zdelo nevprašljivo: namreč samo vrednost obeh vrednot. Z zastavitvijo vprašanja glede vrednosti vrednot pa Nietzsche poskuša pokazati, da njuna vrednost ni nekaj samo po sebi umevnega, temveč je odvisna od zgodovinskih in kulturnih okoliščin oz. natančneje od stopnje razvoja človeštva, kar pomeni, da bo v drugačnih razmerah mogoče vrednost vrednot določiti na novo. To pa je prav tisto, kar Nietzsche napoveduje s prihodom novega človeka/človeštva ali človeka prihodnosti.</p>

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–4	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Poznavanja filozofskih vsebin, povezanih s problemom iz naslova, ni.
5–7	Odgovor je fragmentaren, vendar daljši, morda deloma zaokrožen, kandidat ne pozna filozofske problematike izbranega naslova, zato odgovarja s pomočjo zdravega razuma in splošne razgledanosti.
8–10	Odgovor je fragmentaren, če pa ima zaokroženo zgradbo, je polna miselnih preskokov. Poznavanje in razumevanje danega problema je zelo omejeno, običajno skrčeno na nekaj nerazvitih, zgolj navrženih relevantnih poudarkov, ki so obrobni in kombinirani s splošno razgledanostjo kandidata. Kandidat skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so pogosto tudi nenatančne in napačne. Za odgovor je tipično obnavljanje drobcev najbolj elementarne snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), vendar sta uvod in/ali zaključek slabo razdelana, prisotni so tudi preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, če pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže zgolj najbolj osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, njegova zgradba je dobra; uvod razloži ali vsaj nakaže problem, sklep se nanaša na problem, lahko je tudi izpeljan iz naloge. Razčlenjenost na odstavke je ustrezna, a lahko so prisotni preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno in za problem večinoma relevantno filozofsko terminologijo. Vendar so pojmi največkrat uporabljeni kot samoumevni, njihova analiza je obrobna, prav tako povezanost z drugimi relevantnimi pojmi. Kandidat opis in razlago poskuša dopolniti z argumenti, vendar gre največkrat za obnovo le delno razumljenih argumentov. Kandidat pa se že zaveda, da je argumentacija pomemben del odgovora, zato predstavi več pogledov na problem. Esej izraža dobro seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar jasno razumevanje danega problema, argumentacija in analiza relevantnih pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	<p>Esejistična zgradba je dobra. Uvod razloži problem, sklep je praviloma izpeljan iz jedra, odstavki so smiselno zaokrožene celote, preskoki v izpeljavi so redki. Problem iz naslova kandidat dobro razume. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema, kandidat se zaveda nujnosti analize pojmov in argumentacije. Nasploh v eseju oboje prevladuje pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.</p> <p>Iz odgovora je razvidna zelo dobra seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Kandidat se že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.</p>
20–22	Zvečine odlično
	<p>Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta bogata in ustrezna.</p> <p>Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.</p>

Dodatna navodila za esej

Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko povsem drugačen esej, če ga le smiselno poveže z naslovnim problemom.

Vprašanje stvarnosti

Naloga	
1	<p>Razpravljajte o trditvi: Če je determinizem resničen in človekova dejanja niso izraz njegove svobodne volje, potem smo ljudje le liki v že napisani zgodbi.</p> <p>Če obvelja determinizem, ki predpostavlja, da so vsi dogodki posledica železne nujnosti, ki jo narekuje kavzalnost, potem je človekov občutek izbire zgolj iluzija. Če pa je tako, potem je jasno, da pravega vpliva na svet nimamo, kar pomeni, da so tudi naša dejanja posledica vzrokov, ki so nam zunanji. Še več, če je svet podvržen strogi nujnosti, potem prihodnost enoznačno izhaja iz preteklosti: na podlagi poznavanja kateregakoli stanja je možno deducirati vse predhodne in tudi poznejše dogodke. To pomeni, da prihodnost ni odprta, ampak je enako določena kot preteklost, časovnost pa je morda s stališča tistega, ki opazuje celotno vzročno-posledično verigo, na neki način iluzija. Kandidati naj razpravljajo tako o determinizmu kot o možnih ovržbah tega, in sicer v navezavi na problem svobode.</p>
Naloga	
2	<p>Razpravljajte o trditvi: Dejstvo, da lahko depresijo in druge duševne bolezni zdravimo z zdravili, je najlepši dokaz tega, da duh ni nič drugega kot vrsta materije.</p> <p>Ontološko stališče, ki ga predpostavlja trditev, je monistični materializem, ki to, kar je v filozofski tradiciji poznano kot duhovna ali duševna substanca, zreducira na materialne procese. Kandidati imajo pri obravnavi naslova več možnosti: soočijo lahko implicirano materialistično pozicijo z idealizmom (nanašajoč se, denimo, na Berkeleyja), lahko pa jo kritizirajo z vidika dualizma. Seveda lahko kandidati tudi argumentirajo v prid tej poziciji, a morajo pri tem nujno predstaviti preostala ontološka gledišča, ki bi ravno tako lahko pojasnila opisan fenomen, in jih argumentirano zavrniti.</p>
Naloga	
3	<p>Razpravljajte o trditvi: Če bi bil smisel življenja znan vnaprej, bi življenje izgubilo ves pomen, saj ne bi bilo česa iskati.</p> <p>Trditev predpostavlja, da smisel življenja ni nekaj, kar obstaja vnaprej, ampak nekaj, kar si človek ustvari v življenju, kar je tipično eksistencialistična teza. Še več, naslov pravzaprav implicira, da je ravno iskanje smisla že smisel, da je torej pot sama cilj.</p> <p>Če bi torej bil ta postavljen vnaprej, bi človeku pravzaprav pot umanjala, s tem pa bi se njegovo življenje zreduciralo na opravljanje fiksne, vnaprej določene naloge. Kandidati se lahko pri razpravi navežejo tudi na Aristotela in človekovo evdajmonijo kot nekaj, kar je nujno povezano z njegovo dejavnostjo. Naslovno tezo je seveda moč tudi kritizirati, in sicer z vidika, da manko smisla pravzaprav vodi v nihilizem.</p>

Vprašanje spoznanja

Naloga	
4	<p>Razpravljajte o trditvi: »Ta domneva [o obstoju vrojenih načel] se bo izkazala za neresnično, če bi le pokazal, kako lahko človek brez pomoči vrojenih vtisov in samo z uporabo svojih naravnih zmožnosti pridobi vso vednost, ki jo premore, in kako se povzpne do gotovosti brez takšnih izvornih pojmov in načel.« (John Locke)</p> <p>Trditev se nanaša na empiristično stališče glede izvorov spoznavanja. Locke kot predstavnik empirizma je oporekal racionalističnemu pojmovanju izvora spoznavanja, ki se opira na obstoj vrojenih načel ali idej. Lockov namen je pokazati, da je do vednosti mogoče priti, ne da bi se sklicevali na takšna načela, saj človekovo spoznanje omogoča izkustvo. Težava z empirističnim stališčem je, da naše znanje ne temelji izključno na opazovanju posamičnih primerov, temveč se opira na univerzalne izjave. Empirizmu tako ugovarjajo, da ne more ustrezno pojasniti, kako bi bilo mogoče zgolj na podlagi (vselej omejenih) izkustev oblikovati univerzalne trditve (npr. logične stavke). Racionalizem kot empirizmu nasprotujoče stališče zagovarja obstoj apriornih resnic ali načel, ki jih moramo že poznati, da bi bilo naše spoznavanje sveta sploh mogoče.</p>

Naloga	
5	<p>Razpravljajte o trditvi: Znanost odkriva dejstva o svetu, dokončne resnice pa ne more odkriti, saj ta ni skupek dejstev.</p> <p>Naslov se nanaša na problem razmerja med znanostjo kot odkrivajočo dejstva in resnico. V skladu s korespondenčno teorijo resnico izjav preverjamo s tem, ali se nanašajo na dejstva. Če se trditev nanaša na dejstvo, je resnična, v nasprotnem primeru pa je napačna. Razumevanje resnice kot nanašajoče se na dejstva pa ima svoje problematične vidike. Obstajajo trditve o svetu, za katere lahko pokažemo, da so lahko resnične, čeprav se ne nanašajo na dejstva (npr. matematične formule, tautologije, metafizične trditve). Kolikor znanost ostaja pri odkrivanju dejstev, je v svojem spoznavanju omejena, saj nekaterih vprašanj ne more ustrezno nasloviti (na primer vprašanj, na katera je mogoče odgovarjati z nizanem nasprotujočih si dejstev in je resničnost odgovorov mogoče presojati šele na podlagi interpretacije teh dejstev).</p>

Naloga	
6	<p>Razpravljajte o trditvi: Resnica ni nič drugega kot najprepričljivejši argument, v absolutnem smislu namreč ne obstaja.</p> <p>Trditev tematizira vprašanje skepticizma kot tistega stališča, ki podvomi o predpostavki, ki je skupna različnim filozofskim pozicijam (med drugim tudi racionalizmu in empirizmu). Predpostavka je, da obstaja resnica o svetu, spoznavanje pa je postopno odkrivanje te resnice. Z naslovno trditvijo pa se nakazuje obrat k subjektivizmu oziroma celo relativizmu. Resnica naj bi bila v skladu s tem stališčem povzeta v subjektivnih izjavah, ki pa nimajo univerzalne veljave, saj ni skupne reference, ki bi izjave verificirala. Kandidati tako lahko razpravljajo o relativizmu in sofističnem pojmovanju neobstoja univerzalne resnice, ki ji nasprotuje Platonova teorija idej. Mogoča pa je tudi vpeljava perspektivizma, ki se opira na Nietzschejevo kritiko objektivnosti spoznavanja.</p>

Vprašanje morale

Naloga	
7	<p>Razpravljajte o trditvi: Če so posledice dejanja dobre za drugega, škodujejo pa tistemu, ki je dejanje izvršil, je to dejanje v neskladju s človekovo naravno težnjo po skrbi zase in zato je popolni altruizem nenaraven in nemogoč.</p> <p>Naslov odpira vprašanje povezanosti med bistvom človeka in moralnostjo dejanja in s tem široke možnosti za premislek. Na primer: če je človekova naravna težnja skrb zase, potem kandidat lahko poskusi po Hobbsovi poti pokazati, da je ravno iz človeškega egoističnega bistva moč izpeljati moralno sobivanje ljudi (sicer prek posredovanja zunanje sile, vladarja). To sobivanje sicer ne temelji na altruizmu, pa vendar lahko dokažemo, da ravno zanikanje upoštevanja interesov drugega vodi v samouničenje. Včasih moramo torej ravno zaradi skrbi zase storiti dejanje, ki nam morda neposredno škodi, ohranja pa družbeno vez. Podobne izpeljave bi bilo moč narediti na podlagi Benthamovih izhodišč, ki ravno iz hedonistične narave in (egoističnega) načela ugodja kot bistva človekove narave preidejo v načelo maksimalne sreče za maksimalno število ljudi. Možno je iti po poti antične etike in izpeljevati, da skrb zase v resnici pomeni skrb za dušo, kar implicitno pomeni, da tovrstni »egoizem« nikakor ne pomeni povzročanja zla drugim, ravno nasprotno, skrb zase implicira prijateljstvo s tistimi, ki posedujejo vrlino (Aristotel). Po drugi strani pa tudi kantovska pot ne vodi v čisti in popolni altruizem. Četudi Kant človeško bitje vidi kot bistveno razcepljeno med zahtevami »egoizma« in zahtevami »čistega praktičnega uma«, njegov drugi moralni zakon prav tako ne vodi v čisti altruizem, saj moramo spoštovati človeškost ne samo v osebi drugega človeškega bitja, ampak tudi v lastni osebi. Kandidat mora torej na podlagi različnih premislevkov razpravljati o trditvi, ki pravi, da je dejanje, ki škoduje osebi, ki jo stori, v nasprotju s človekovo naravo, in da je zato popolni altruizem nenaraven in nemogoč.</p>

Naloga	
8	<p>Razpravljajte o trditvi: »Vendar pa to razlikovanje načela srečnosti in načela nrvnosti ni tudi že nujno njuno zoperstavljanje in čisti praktični um ne terja, da naj zahteve po srečnosti opustimo, ampak le, da se, kadar je govor o dolžnosti, nanjo sploh ne oziramo.« (Immanuel Kant)</p> <p>Naslov odpira vprašanje razmerja med moralnostjo in srečnostjo. Seveda je pri takem naslovu (videti) neizogibno, da kandidat razloži Kantovo utemeljitev morale v razumu, pojem dolžnosti in kategorični imperativ. Pri tem lahko kandidat skupaj s Kantom argumentira, da pri tem ne gre za to, da je srečnost nekaj prepovedanega, ampak predvsem za to, da je lahko »nrvnost« trdno utemeljena zgolj na pojmu dolžnosti, nikakor pa ne na izmuzljivem pojmu srečnosti. Kandidat lahko v razpravo pritegne tudi utilitaristični pogled, ki izhaja iz človekove primarne težnje k srečnosti oziroma k ugodju. Kandidat lahko temu zoperstavi utilitaristični pogled, za katerega ima etika smisel in vrednost samo, če izhaja iz načela srečnosti, ki naj bi bilo vpisano v človeško naravo. Seveda pa lahko kandidat izhodiščni problem osvetli tudi s pristopom, ki se nasloni na antično pojmovanje dobrega življenja in vrline, pri katerem se zdi, da prihaja do sovpadanja načel nrvnosti in srečnosti, ali pa v diskusijo pritegne sodobne filozofske intervencije, ki postavljajo pod vprašaj samo možnost utemeljitve morale.</p>

Naloga	
9	<p>Razpravljajte o trditvi: Ker se opredelitve moralnih norm spreminjajo skozi čas in se razlikujejo glede na različne kulture, absolutna morala ne obstaja.</p> <p>Naslov se nanaša na vprašanje moralnega relativizma in obstoja absolutne morale. Kandidat lahko v eseju razloži argumente v prid stališča in proti stališču, da absolutne morale ni. Kandidatu se odpira pot k premisleku, ali drži predpostavka iz naslova, da se moralne norme res v celoti spreminjajo skozi čas, in ali res ni nobene moralne norme, ki bi bila v veljavi v vseh kulturah. Kandidat lahko razpravlja tudi o tem, ali tudi v primeru, da zgoraj omenjena predpostavka drži (da se norme spreminjajo v času in prostoru), iz tega nujno sledi, da absolutna morala ne obstaja. Esej se lahko loti vprašaja, kakšne so implikacije relativističnega stališča za pojem dobrega in moralnega. Naslov omogoča tudi diskusijo o tem, ali relativistični argument lahko ovrže absolutistične poskuse utemeljitve morale, ki jih poznamo iz filozofske tradicije, in obratno, pa tudi o tem, ali lahko absolutno moralo postavimo pod vprašaj tudi na kakšen drugačen način, kot zgolj na relativističen (s pomočjo Nietzscheja, eksistencializma, logičnega pozitivizma, Wittgensteina ...).</p>

Posameznik in skupnost

Naloga	
10	<p>Razpravljajte o trditvi: Idealna država je v praksi neuresničljiva utopija, ki pa je zakonodajalcem vendarle lahko za vzor.</p> <p>Zgodovina politične filozofije ponuja več utopičnih teorij o idealni sestavi države. Prva in najznamenitejša je Platonova, ki skozi kritiko demokracije utemelji idealen polis, znotraj katerega vladar filozof nadzoruje celotno prebivalstvo v okviru uzrte pravičnosti. Enako utopična in neuresničljiva je Marxova komunistična ureditev skupnosti kot brezrazredne družbe. Prav tako je le kot ideja možna Nozickova minimalna država, ki pravičnost razume skozi koncept naravne vzpostavitve razmer brez vmešavanja oblasti. Skupno vsem utopičnim ideologijam je, da so neuresničljive, a kljub temu ponujajo smiselne paradigme za dejansko zakonodajo ne le v preteklih družbenih ureditvah, temveč tudi v sodobnih.</p>

Naloga	
11	<p>Razpravljajte o trditvi: Ideja družbene pogodbe je nastala ob uvidu, da je človek kot individuum nezmožen sam preživeti in da je življenje v družbi boljše kot naravno stanje.</p> <p>Naslovna trditev se v obravnavi političnih vprašanj ozre najprej na opredelitev preddržavnega stanja. Od kandidatov se pričakuje razmislek o Hobbsovem argumentu, ki naravno stanje človeka razume kot nevzdržno. Posledično je odpoved naravni pravici posameznikove absolutne svobode, v zameno za življenje, in podreditev kakršnikoli volji suverena edina možna pot. Kandidati lahko v zagovor naslovne trditve vpeljejo tudi Platonov pogled na nezmožnost neodvisnosti posameznika. Po drugi strani je opredelitev naravnega stanja pri Locku in Rousseauju možen protiargument naslovni tezi.</p>

Naloga	
12	<p>Razpravljajte o trditvi: V pravični oziroma dobro urejeni družbi država zgolj varuje osnovne človekove pravice (do življenja, svobode in lastnine) in ne posega na področje razporejanja premoženja.</p> <p>Naslovna trditev za izhodišče vzame Lockovo idejo urejenosti države oziroma oblasti, ki skozi zakonodajo varuje posameznikovo življenje, svobodo in lastnino. Vendar pa se trditev v zadnjem delu poistoveti z Nozickovo filozofijo minimalne države, katere naloga je izključno varovalne narave, nikakor pa naj ne bi posegala v premoženje ljudstva in kot taka nasprotuje tako ideji socialne države kot Marxovemu komunizmu. Od kandidatov se pričakuje tudi premislek o pravičnosti demokratičnih družb, katerih vodilo sta skupna blaginja ter medsebojna odnosnost zaslug in potreb.</p>

Filozofija religije

Naloga	
13	<p>Razpravljajte o trditvi: Bolj ko znanost napreduje v spoznavanju zakonitosti vesolja, bolj postaja jasno, da je religija zabloda, ki se ji moramo odreči.</p> <p>Teza odpira široko polje premisleka za kandidate: en način, kako se lotiti eseja, je tako, da izpostavimo nasprotje med odkrivanjem naravnih zakonitosti s pomočjo razuma in pa verskimi resnicami, ki je implicitno prisotno v trditvi. V skladu s tem pogledom je bivanje Boga nekaj, kar razumsko raziskovanje izključuje. V okviru tega je možno tematizirati Božje bivanje kot naivno, neinformirano predpostavko: tam, kjer razum ne najde drugih vzrokov in razlogov, pač predpostavlja Boga. Kandidati se lahko tej trditvi postavijo po robu na dva načina: najprej s tipično Akvinčevo predpostavko, v skladu s katero razum ni v nasprotju, ampak v sozvočju z Božjim bivanjem, saj je Bog ravno izvir racionalnosti. Celo več: z njim lahko Boga tudi dokažemo. Drugič pa v smislu, da izpostavijo Boga kot mističnega, neizrekljivega in presežnega ter pokažejo, da človeški razum spoznava le del bivajočega, medtem ko mu transcendenca uhaja.</p>
Naloga	
14	<p>Razpravljajte o trditvi: Zlo tega sveta ni izraz Božje volje, temveč človeku od Boga podarjene svobode.</p> <p>Teodiceja je znameniti problem, ki izpostavlja nezdržljivost Božje dobrote, vsemogočnosti in vsevednosti. Če je torej Bog kot popolno bitje vsemogočen in vseveden ter hkrati tudi dober, potem ni razloga, zakaj bi na svetu dopuščal zlo. Ena znamenitejših rešitev tega problema je tista, ki izhaja iz refleksije sv. Avguščina: ker je Bog ustvaril človeka svobodnega, mu je dopustil tudi možnost, da izbere zlo. Zlo je torej na svetu zato, ker ga izbira človek. Seveda pa tak odgovor ne pojasni naravnih nesreč in trpljenja, ki ni posledica človekovega zla. Mar smemo potem reči, da Bog to drugo zlo dopušča zato, da bi z njim preskusil človeka?</p>
Naloga	
15	<p>Razpravljajte o trditvi: »Če Bog ne bi obstajal, bi bilo dovoljeno vse.« (Dostojevski)</p> <p>Trditev znamenitega ruskega pisatelja povezuje etiko z božjim bivanjem. Bog kot počelo je hkrati tudi vir moralnosti in to, kar ni v skladu z njegovo voljo, je zlo oziroma greh. Ateizem, ki trdi, da Bog ne obstaja, tako hkrati tudi odpira vrata moralnemu relativizmu, saj v skladu s tem pogledom brez Boga ne moremo imeti ustreznega merila za moralno ravnanje. Od kandidatov se pričakuje, da bodo navedli tudi protiargumente temu stališču, recimo opažanje, da obstajajo tudi ateistične etike in da je religija morda zgolj projekcija človeških idealov na nebo. Po drugi strani lahko kandidati iz trditve izpeljejo tudi moralni dokaz za obstoj Boga: ker poznamo dobro, ki nas presega, mora nujno obstajati neko bitje, popolnejše od nas, ki je njegov izvir.</p>